

JAZYKOVÉ STEREOTYPY Z PROSTŘEDÍ ŠKOLY POHLEDEM KOGNITIVNÍ LINGVISTIKY

Mgr. Petr Čadek, Mgr. Karel Šulc, Bc. Lukáš Javůrek, Hana Solarová

KOGNITIVNÍ LINGVISTIKA

- Jazyk a jeho užívání jsou jednou z kognitivních aktivit lidské mysli.
- Kognitivní lingvisté předpokládají, že jazyk umožňuje poznávat procesy v mysli, které jsou jinak nepozorovatelné.
- Dominuje zaměření na pragmatickou složku významu.

PROJEKT

1. Vytvoření sémantických kategorií pojmů charakterizujících prostředí školy.
2. Výzkum jazykových stereotypů vytvořených na základě konotačních složek významu vybraných lexémů.
3. Odhalení proměn uvažování o škole (v čase i v závislosti na věku populace), hodnoty, emoce a postoje, jež toto prostředí evokuje.

JAK GRANT PROBÍHAL?

- Dotazník
  - spolupráce se studenty FP TUL
  - základní školy
  - naše okolí
- Vyhodnocení dotazníku
  - interpretace výsledků
  - prezentace na konferenci v Klánovicích

CÍLE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

1. Představit kognitivní přístup k jazyku jako metodu vypovídající o efektivitě výuky.
2. Doložit potenciál konotačních složek slovního významu jako diagnostického nástroje vypovídajícího o hodnotách, postojích a zkušenostech.
3. Odhalit proměny konotací v závislosti na věku respondentů.
4. Sestavit sémantické kategorie konotací jako podklad jazykového obrazu školy.
5. Navrhnout způsoby reflexe jazykového obrazu školy ve výuce českého jazyka.

CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Výzkum: kvantitativní – dotazníkové šetření

Výzkumná otázka: Jaká slova se vám vybaví při představě školy?

Metoda: kontinuální volné asociace (srov. Novák, 1996) a odhalování sdílenosti konotací (srov. Bartmiňský, 2007)

Výzkumná populace: celkem 97 respondentů: 48 dospělých (věk 20 – 70 let) + 49 žáků ZŠ (věk 10 – 12 let)

Výzkumná data: sémantické kategorie konotací vytvořené na základě společných

sémantických rysů odpovědí

ZÁVĚRY VÝZKUMU

- Posílit vědomí o důležitosti a užitečnosti češtiny z hlediska živ. perspektiv.
- Pěstovat pozitivní a kvalitní mezilidské vztahy.
- Respektovat žákovu osobnost.
- Skrze:
  - Četbu kvalitních textů a jejich komplexní rozbor.
  - Texty vhodné ke komplexnímu rozboru (různé slovní druhy, typy vět, složitá a jednoduchá souvětí, spisovné, hovorové, expresivní a další jazykové prostředky).

GRAF 1

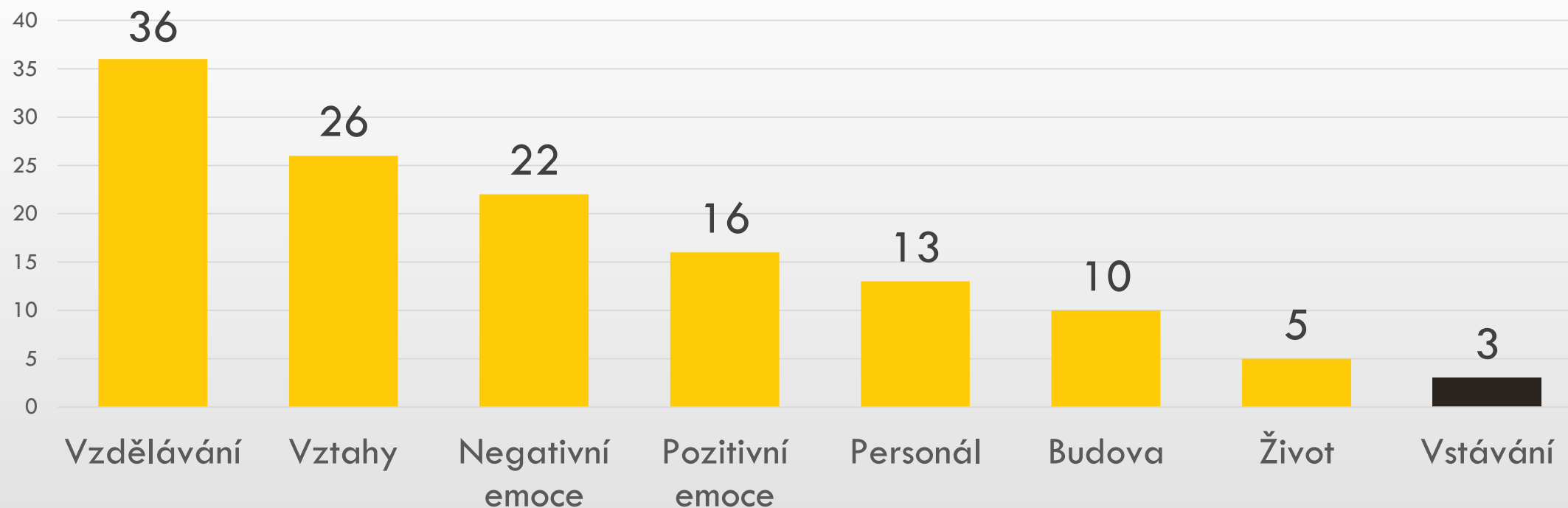
SÉMANTICKÉ KATEGORIE KONOTACÍ – DOSPĚLÁ POPULACE (48 RESPONDENTŮ)

GRAF 2

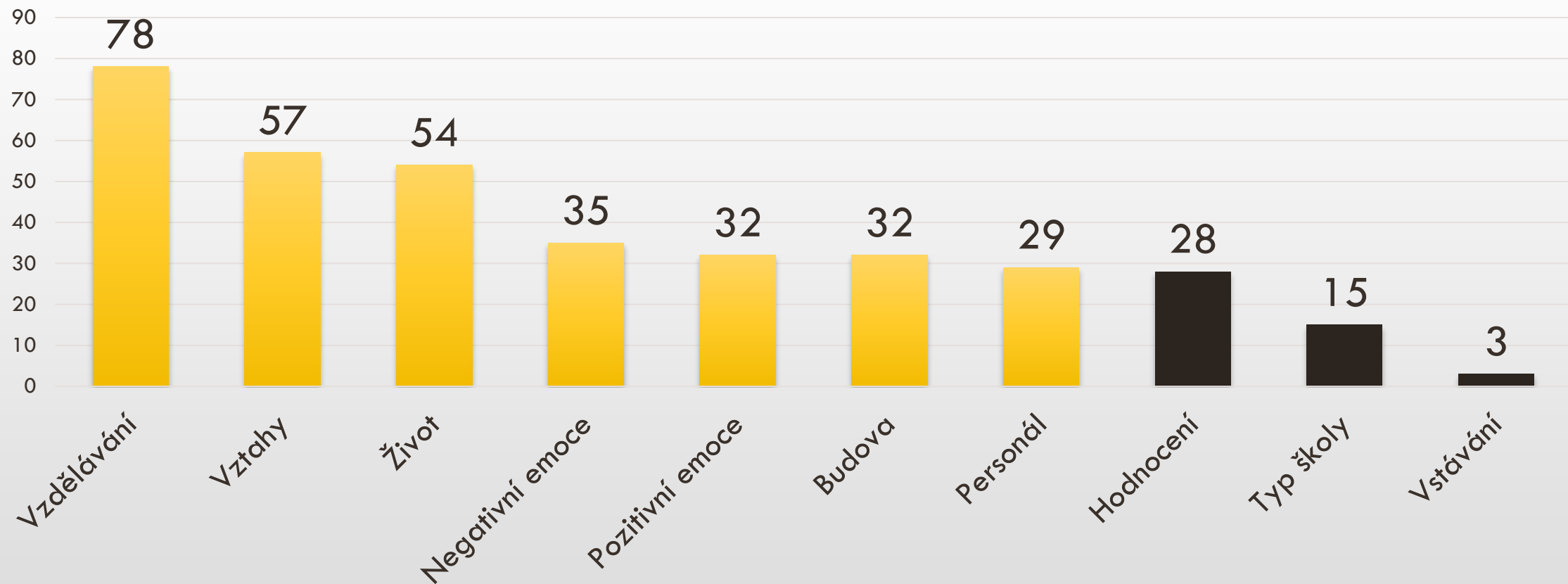
SÉMANTICKÉ KATEGORIE KONOTACÍ – ŽÁCI ZŠ (49 RESPONDENTŮ)

GRAF 3

SÉMANTICKÉ KATEGORIE KONOTACÍ

- VŠICHNI RESPONDENTI (97)

INTERPRETACE DAT

- škola – **vzdělávání** (vzdělávání / vzdělání, dovednosti, poznatky, zkušenosti, výuka, výchova učení)
- škola – **vztahy** (kamarádi, seznámení s novými lidmi, respekt, tolerance, vzory)
- škola – **život** (škola života, příprava na život, orientace ve světě, pravidla, řád, rozvoj osobnosti, motivace, budoucnost)
- škola – **pozitivní emoce** (láska, seznamování, klid, bezstarostnost, zábava)
- škola – **negativní emoce** (hnus, nuda, problémy, stud, strach, ztráta času, nervy)

SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ

Nejčastější konotace, které utvářejí obraz dnešní české školy

1. Vzdělávání – vzdělání, dovednosti, poznatky, zkušenost
2. Vztahy – kamarádi, vzory, seznámení, respekt, tolerance
3. Život – škola života, příprava pro život, pravidla, řád
4. Pozitivní emoce – láska, klid, zábava, bezstarostnost
5. Negativní emoce – hnus, nuda, problémy, strach, stud

Můžeme konstatovat, že odpovědi jsou v souladu s tím, jaké pojetí školy představují pedagogové: škola je společenská instituce poskytující vzdělání, v níž je důležitá socializace a příprava žáků pro život.

SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ

Dospělí respondenti – hlavně hledisko významu školy pro život

uvádějí sémantickou kategorii hodnocení a typ školy

uváděli více významově blízkých odpovědí

Žáci – hlavní vzdělávání, nelze zjistit, zda ho vnímají v pozitivním či negativním smyslu

velmi důležité také vztahy, častěji uváděny ty negativní

uvádějí sémantickou kategorii vstávání

Srovnání – dospělí výrazný vztah školy k životu (49) žáci (5)

důležitost vzdělání obě skupiny

negativní a pozitivní emoce – žáci výrazně negativní (22) dospělí (13)

PROMĚNY KONOTACÍ V ZÁVISLOSTI NA VĚKU POPULACE

- Pro dospělou populaci je škola výrazně významnější z hlediska vztahu k životu než pro žáky ZŠ (49 : 5)
- Pro obě skupiny je škola významná z hlediska vzdělávání a z hlediska vytváření vztahů.
- Obě skupiny spojují shodně školu s pozitivními emocemi, s negativními emocemi spojují školu více žáci ZŠ než dospělí (22 : 13)

VÝSLEDKY VÝZKUMU JAKO VÝZVA PRO VÝUKU ČEŠTINY

- Posílit vědomí užitečnosti výuky češtiny z hlediska **životních perspektiv**, ukázat pragmatičnost jazykových poznatků a komunikačních dovedností

VÝSLEDKY VÝZKUMU JAKO VÝZVA PRO VÝUKU ČEŠTINY

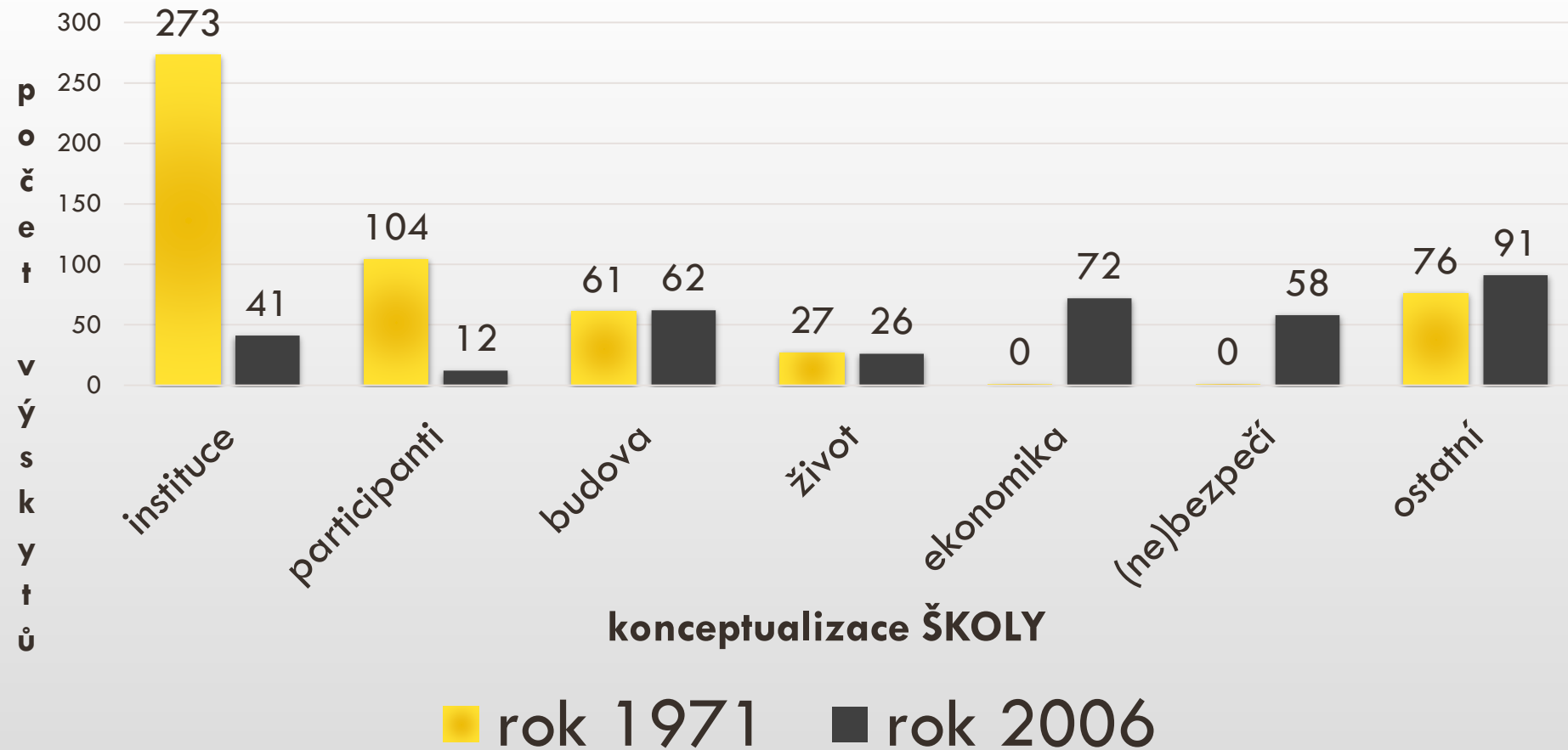
- Přispívat výukou češtiny k **vytváření pozitivních mezilidských vztahů k prožívání kladných emocí.**
- Četba kvalitních textů provázená odhalováním jejich smyslu a komplexním rozbořem a komunikace založená na respektu k žákově osobnosti.

ARCHIV ČESKÉHO ROZHLASU

- 80 tisíc hodin zvukových záznamů a 25 milionů stran písemných materiálů.
- Škola a život v českém rozhlasovém zpravodajství.
- Metoda: analýza korpusových dat (Archiv mluvených pořadů Českého rozhlasu).
- Vyhledávání slova **ŠKOLA** ve všech pádech, obou číslech.

ŠKOLA V KORPUSU ROZHLASOVÝCH NAHRÁVEK PUBLICISTICKÝCH A ZPRAVODAJSKÝCH POŘADŮ ČESKÉHO ROZHLASU V LETECH 1971 A 2006

VÝSLEDKY ANALÝZY KORPUSOVÝCH DAT

Korpus:

Škola je vzdělávací institucí, tvoří ji různé subjekty, je budovou, je spjata se životem, promítají se do ní ekonomické faktory, je (ne)bezpečná.

Vztah k životu v roce 1971:

dominují politické aspekty, např.: do života se promítá internacionální pomoc sovětského svazu, ideologie KSČ, příprava mládeže pro život v socialistické společnosti...

pragmatické aspekty: příprava pro budoucí povolání

Vztah k životu v roce 2006:

dominují pragmatické faktory: úspěch u přijímacích zkoušek, uplatnění v prestižních profesích...

ZÁVĚR

- Jazykový obraz ŠKOLY se proměňuje s proměňujícím se dobovým kontextem, v němž mají klíčovou roli ideologické a ekonomické faktory hodnotové orientace společnosti.
- Obraz ŠKOLY v záznamech zpravodajských a publicistických pořadů je odlišný od současného obrazu ŠKOLY utvářeného na základě dotazování rodilých mluvčích.

CO NÁM PROJEKT DAL... A VZAL...

- Návštěva odborných konferencí
- Práce s archivem
- Praktická zkušenost
- Finanční ohodnocení

DĚKUJEME ZA POZORNOST